

SANTA MARIA DE JONQUERES

Joan Carreres i Pera

1.- RELÍQUIES PRE-ROMANES

Aquest vell priorat enclavat dalt d'un estratègic turó, pertany al terme municipal de Maià de Montcal, a tocar, respectivament, Cabanelles i Crespià, en el punt just d'intersecció de la Garrotxa, l'Empordà i la comarca del Pla de l'Estany.

El seu emplaçament, prop del riu Fluvià -i algunes relíquies arqueològiques que s'hi han trobat- ha donat peu a suposicions -ara com ara no confirmades- sobre la possible existència en el lloc d'una estació íbero-romana. Confirma la hipòtesi l'antiguitat de l'església i el fet de trobar-se dins la ruta del romànic que ressegueix l'antic camí ramader de Maià, Beuda, Besalú i Sant Ferriol.

2.- ESGLÉSIA MEDIEVAL

Santa Maria de Jonqueres forma, en el seu conjunt arqueològic, un curiós monument romànic. Una sola nau molt esvelta, amb un considerable gruix de paret i absis semicircular. La meitat inferior, de carreus escairats i mal polits, pertany al pre-romànic, denunciat per la porta lateral -tapada durant molts anys- i l'austera portalada en arc de mig punt que s'obre al frontis.

Si ens fixem en la part superior restarem bocabadats davant l'esplèndid finestral: forma tres arcs en degradació, ornamentats amb dues columnes, els capitells de les quals presenten petits caps en relleu i diversos motius florals. Els carreus de les parets, llisos i ben treballats, acaben en una cornisa curvilínia diversament decorada amb petites testes, relleus geomètrics, estels i flors.

No manca a la façana el típic campanar de cadireta que torna a tenir vida gràcies a l'esplèndida campana oferta per les masies del veïnat de Jonqueres. Mossèn Cinto Verdaguer encara hi havia vist l'"esquelleta", l'any 1884, i ens en parla en una suggestiva narració sobre l'origen de les "Caramelles":

*Sant Domingo de Palera i SANTA MAGALENA
tocaren l'esquelleta, aquell en la clotada
i AQUESTA AL CIM DE LA MUNTANYA DE MAIÀ*

Aquest campanar havia restat fins avui desdibuixat a causa de la fortificació que el Duc de Lorena ordenà fer-hi damunt el teulat (1462-1472). La dugué a terme Berenguer-Andreu de Queixàs durant la guerra de la Generalitat catalana contra el rei

Joan II: el teulat perdé la seva inclinació pròpia i hom carregà tanta runa pel cantó de l'absis que darrerament havien començat d'aparèixer-hi esquerdes.

3.- LA RESTAURACIÓ

La restauració s'ha dut a terme a iniciativa de la parròquia de Maià, i les obres, iniciades el febrer del 1987, han estat sufragades per l'Ajuntament de Maià, la Diputació de Girona i els Serveis de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Han durat 15 mesos i han consistit, fonamentalment, en la renovació del teulat -s'ha eliminat la perillosa sobrecàrrega que gravava l'absis i se li ha donat el seu caient original- la neteja de l'arrebossat que cobria els murs interiors, il·l·luminació de l'entorn exterior amb una petita esplanada.

També s'ha col·locat l'altar de cara al poble i la singular imatge gòtica de la Mare de Déu -original del segle XIV- ha estat restaurada pel Patrimoni Artístic i Arqueològic de la Generalitat. La imatge amida 1'40 m. d'alçada: la mare, dreta, sosté el nen amb el maluc esquerre, en una postura orientalizant. Curiosament, l'escultor la deixà inacabada per la banda posterior.

La nau interior és més aviat fosca, alta i estreta, d'un nu que impressiona. Hom se sent abrigat per la callada serenor de la pedra noble. Sense l'irrisori retaule de guix del segle passat, l'absis ha recobrat el seu espai originari. Té forma semicircular i s'uneix a la volta de la nau a través de l'arc triomfal, de punt rodó. La finestra que s'hi obre pertany al romànic primitiu.

4.- CRONOLOGIA HISTÒRICA

Segle X: Com a topònim, el mot "Juncarias" apareix ja al document més antic de la zona, l'any 978, en la cessió d'un alou al Monestir de Sant Pere de Besalú per part del Comte Miró.

Segle XI: L'any 1027, i amb la grafia "Joncarias", el trobem ja com fisc comtal de la casa de Besalú.

Segle XIII: L'any 1229 apareix amb el nom de "Sacte Marie de Jochariis" en el testament de Bernat de Santa Coloma, cavaller, que disposa ser-hi enterrat.

L'any 1245 Santa Maria de Jonqueres és ja possessió de la mitra de Girona, després d'uns anys de dependència de Santa Maria de Vallbona (Monestir cistercenc enclavat a Argelés de la Marenda, al bisbat d'Elna, avui dins la Catalunya Nord).

Segle XIV: El bisbe de Girona, Bernat de Vilamarí, visita Jonqueres el juliol del 1303. El prior, anomenat Bernat de Sant Miquel, li explica que Bernat de Santa Coloma no fou enterrat a Jonqueres, sinó a Lladó, poble on havia mort. I que el germà del difunt, Guillem de Cabanelles -aleshores bisbe de Girona- deixà els

masos enclavats a Maià i Segueró, en total 11, al priorat de “Sanctae Mariae de Junqueriis”.

Des de llavors el priorat s’encomanà a un sacerdot perquè pogués celebrar-hi tres misses setmanals.

Se suposa, per tant, que durant un temps el prior anomenat “obrer” fou un laic, i a partir de la mort de Bernat de Santa Coloma, un capellà.

L’any 1286 el prior era mossèn Salomó, i el bisbe Bernat de Vilert li concedí una terra a Maià, a l’indret anomenat “Prat de Jonqueres”, que rendia 50 sous anuals.

Són moments de consolidació. A les preguntes del bisbe, el prior explica que a Jonqueres hi resideixen també alguns oblats o “conversos”, persones “de bon comportament”. Una d’elles, un tal “fra Arnau”; hi porta ja 30 anys. Les rendes del priorat ascendeixen a 363 sous anuals, i les terres de què disposa són les que poden llaurar un parell de bous, tot i que Bernat de Sant Miquel confessa tenir-ne dues parelles.

Al cap de 50 anys, concretament l’any 1354, les rendes del priorat suposaven 80 lliures a l’any. Si ho comparem amb les que percibien els diferents priorats de l’ardiaconat de Besalú, la quantitat és força respectable (100 lliures Finestres, 30 el Coll, 140 Palera, 100 el Roura i 16 St. Corneli).

De l’any 1377 trobem citat el prior, Honorat Sala, gràcies a unes prestacions que li va fer un tal Ramon de Vilanova, de Navata.

Segle XV: És una època de crisi per a l’església, i el priorat de Jonqueres no se n’havia pas d’escapar: l’any 1404, n’és prior el Cardenal Verniarenis, òbviament com comandatari: arrenda el priorat i en percep els beneficis.

Aquestes rendes s’havien reduït, l’any 1439, a 498 lliures anuals. Per això el bisbe Bernat de Pau fusiona, en un de sol, els beneficis de Jonqueres i de la capellania de Marenyà.

És en temps d’aquest prelat, concretament a les actes de la visita que féu a Jonqueres l’any 1443, que apareix citat per primer cop l’altar lateral dedicat a Santa Magdalena. Aquesta devoció amb els anys dominarà, fins al punt que avui l’església es coneix amb el nom d’“Ermita de Santa Magdalena de Jonqueres”.

És per Santa Magdalena que s’hi fa tradicionalment l’Aplec: a ell són dedicats els goigs tradicionals, un dels pocs exponents vius que resten a Catalunya compostos en rima assonant a l’estil de la cançó popular. Es van perdre durant la guerra civil i s’han pogut rescatar, darrerament, gràcies a la transmissió oral.

En aquesta època el benefici del priorat és concedit lliurement del bisbe de Girona. Del 1444 en tenim dades molt precises, quan aquest benefici fou obtingut per mossèn Esteve Cases, rector de Segueró: 16 lliures de benefici net per a l’obtentor, més les 20 lliures que li costava mantenir-hi un suplent i 3 lliures gastades en llantions i aniversaris fan un total de 39 lliures (37 en la visita del 1470, enfront de les 70 de Finestres, 8 del Collell, 74 de Palera i 13 lliures anuals que reportava Sant Corneli).

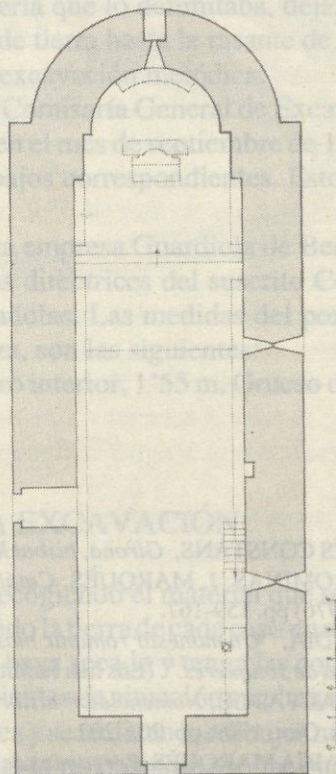
Segles XVI - XVIII: D'aquesta època es conserven a l'Arxiu Diocesà una cinquantena de pergamins; si bé no il·lustren la història de l'edifici, representen un material estadístic de primera mà per conèixer les vicissituds, genealogia i avatars socio-econòmics de les famílies allegades al priorat:

Així, trobem que des del 1540 fins al 1718 s'encarregà de l'alberg i de l'Església la família Ramis, mentre el priorat era regentat per capellans directament allegats a la mitra de Girona: Així, l'any 1582, les rendes treballades pels Ramis eren percebudes per mossèn Onofre Salvador, secretari del bisbe Benet de Tocco. També consta a les Sinodals de Francesc Romeguera de l'any 1681, que el prior de Jonqueres havia d'assistir al Sínode Diocesà.

Com a dades concretes, podem dir que el 1540 el prior Benet de Malars encarregà l'Església i la casa a la família Ramis; el 1718 un altre prior anomenat Isidre Campmol cita Jaume Ramis com propietari dels masos "Ruscans" o de "Lladrecans" -i també de la masia "Costa" i la borda "Icard", derruïda-. Aquests masos avui ens són desconeguts, excepte "La Costa" de Queixàs; les terres treballades per Jaume Ramis situades dins el priorat rendien uns 25 sous anuals. A més d'aquestes terres, el prior Campmol féu capbrevar a Jaume Ramis "una casa i terres situades a tocar la capella". En aquesta casa "tenia obligació de mantenir-hi dues cambres on pogués habitar el prior" si hi acudia "i fer-li 25 sous més de cens".

El document té la seva punta si tenim en compte que encara avui hi ha un mas i una propietat anomenades Can Ramis a uns centenars de metres de l'església, dins el veïnat de Jonqueres, mentre una masia propveïna, ja en la parròquia de Segueró s'anomena Can Campmol.

Segle XIX: Sembla que amb la desamortització, les propietats del priorat van ser subhastades i adquirides pels propietaris de l'entorn, mentre l'església passà a dependre de la jurisdicció parroquial de Maià. Així, l'informe del 1856 és signat pel rector de Maià: Trobem a Jonqueres un benefici que suposa l'obligació de celebrar-hi 19 misses anuals i 1 aniversari. N'és beneficiària la parròquia de Maià, a càrrec de la qual van també les despeses de

Planta de l'antic Priorat de Sta. Maria de Jonqueres. Maià de Moncal

reparació de Jonqueres, si bé la Comissió Diocesana, que percep un percentatge de les rendes, també hi col·laborà econòmicament.

El dia 1 de maig del 1988 hi tingué lloc el V APLEC DE JONQUERES, amb la inauguració de l'església restaurada i el bateig de la campana. L'Aplec es va reprendre l'any 1983 i ha comptat cada cop amb més participació popular. L'any 1987 no es va poder celebrar a causa de les obres.

A Jonqueres s'hi accedeix des del casc urbà de Maià de Montcal, per un camí engravat d'uns 4 km. que ve a sortir a la carretera de Figueres -Besalú. Aproximadament 1 km. abans d'arribar-hi cal trencar a mà esquerra per un camí, també engravat, que en ascensió progressiva ens portarà a l'esplanada de l'església. Des de dalt el turó podem contemplar un ample paisatge, fet a la mesura humana; un paisatge on apareixen, nítidament contrastats, els abruptes relleus de la Garrotxa, la vasta plana empordanesa i les equilibrades ondulacions que configuren la comarca de Banyoles.

NOTES

Mn. LLUÍS CONSTANS, *Girona, bisbat Marià*, Barcelona (1954), pp. 61.

J.M. COROMINAS, J. MARQUÈS, *Catálogo monumental de la Provincia de Gerona*, Dip. de Girona (1976) pp. 159-167.

JOAN BADIA, "Un monestir romànic massa oblidat, Santa Magdalena de Jonqueres." (Ens han facilitat l'article, però no la referència).

F. MONSALVATGE, *Nomenclátor histórico* (Tomo III de Monasterios é Iglesias, XVII de la colección), Olot, 1909, pp. 201-202.

JOSEP MARIA MARQUÈS, *Pergamins de la mitra*, Girona, 1984, p. 45 i la regesta dels documents llatins conservats a l'Arxiu Diocesà, encara inèdits. (He d'agrair a Mn. Josep M^a. Marquès les notícies de primera mà que m'ha facilitat: l'assessorament històric donat al treball de referència).